

COMISIWN ELUSENNAU
AR GYFER CYMRU A LLOEGR

CANLLAWIAU

Rheoli cyllid elusen: cynllunio, rheoli anawsterau ac ansolfedd (CC12)

Cynnwys

1. Cyflwyniad	2
2. Rheoli cyllid: y negeseuon pwysig i ymddiriedolwyr	4
3. Rheolaeth ariannol a rôl ymddiriedolwyr	5
4. Beth yw ansolfedd?	9
5. Wynebu'r posibilrwydd o ansolfedd	12
6. Rhwymedigaeth ymddiriedolwyr	16
7. Rôl y comisiwn	18
8. Termau technegol a ddefnyddir yn y canllaw hwn	20

1. Cyflwyniad

1.1 Am beth mae'r canllaw hwn?

Yn y canllaw hwn, mae'r Comisiwn Elusennau (y comisiwn) yn amlinellu'r ffactorau y mae'n disgwyl i ymddiriedolwyr eu hystyried yn wyneb anawsterau ariannol neu ansolfedd. Mae'n cwmpasu 4 prif faes:

- beth ddylai ymddiriedolwyr ei wneud i gydymffurfio â'u dyletswyddau i reoli a diogelu asedau eu helusen
- sut y gall ymddiriedolwyr sicrhau eu bod yn hollol ymwybodol o iechyd ariannol eu helusen
- mecanweithiau achub a dewisiadau eraill i elusen sy'n wynebu anawsterau ariannol a/neu ansolfedd posibl
- beth mae ansolfedd yn ei olygu i elusen a'i hymddiriedolwyr

1.2 Yn berthnasol i bob elusen

Mae'r wybodaeth a'r cyngor yn y canllaw hwn yn berthnasol i elusennau o bob maint a bob strwythur. Fodd bynnag, gall rhai o'r manylion fod yn wahanol os yw elusen:

- yn anghorfforedig (h.y. nid yw wedi'i sefydlu fel cwmni o dan y Ddeddf Cwmnïau 2006)
- fe'i sefydlwyd gan ddeddf Seneddol
- cafodd ei hymgorffori gan Siarter Frenhinol neu Lythyron Patent
- mae'n Gymdeithas Ddiwydiannol a Darbodus

1.3 Ansolfedd

Mae'n bwysig nodi pan fydd y comisiwn yn cyfeirio at 'ansolfedd' yn y canllaw hwn, mae'n derm cyfleus a ddefnyddir ar gyfer pob elusen waeth beth fo'i strwythur cyfreithiol. Os oes gwahaniaeth cyfreithiol rhwng yr hyn sy'n gymwys i elusennau corfforedig ac anghorfforedig, mae hynny'n cael ei nodi'n glir yn y testun.

Mae ansolfedd yn fater cymhleth ac mae'r comisiwn yn argymhell yn gryf bod cyngor proffesiynol yn cael ei geisio cyn gynted ag y mae'r ymddiriedolwyr yn ymwybodol bod yr elusen yn wynebu sefyllfa o ansolfedd.

1.4 'Rhaid' a 'dylai': beth mae'r comisiwn yn ei olygu

Yn y canllaw hwn:

- mae 'rhaid' yn golygu rhywbeth sy'n ofyniad cyfreithiol neu reoleiddiol neu'n ddyletswydd y mae'n rhaid i'r ymddiriedolwyr gydymffurfio â hi
- mae 'dylai' yn golygu rhywbeth sy'n arfer da y mae'r comisiwn yn disgwyl i ymddiriedolwyr ei dilyn a'i chymhwyso i'w helusen nhw

Bydd dilyn yr arfer da a nodir yn y canllaw hwn yn eich helpu i redeg eich elusen yn effeithiol, osgoi anawsterau a chydymffurfio â'ch dyletswyddau cyfreithiol. Mae elusennau'n amrywio o ran eu maint a'u gweithgareddau. Ystyriwch a phenderfynwch ar y ffordd orau o gymhwyso'r arfer da yma i amgylchiadau eich elusen chi. Mae'r comisiwn yn disgwyl i chi allu esbonio a chyfiawnhau eich ymagwedd, yn arbennig os ydych chi'n penderfynu peidio â dilyn yr arfer da yn y canllaw hwn.

Mewn rhai achosion ni fyddwch yn gallu cydymffurfio â'ch dyletswyddau cyfreithiol os nad ydych yn dilyn yr arfer da. Er enghraifft:

Eich dyletswydd gyfreithiol	Mae'n hollbwysig eich bod chi'n
Gweithredu er lles gorau eich elusen	Delio â gwrthdaro buddiannau
Rheoli adnoddau eich elusen mewn modd cyfrifol	Gweithredu rheolaethau ariannol priodol Rheoli risgiau
Gweithredu gyda gofal a sgil rhesymol	Ceisio cyngor priodol pan fydd ei angen arnoch, er enghraifft, pan fyddwch yn prynu neu'n gwerthu tir, neu'n buddsoddi (mewn rhai achosion mae hyn yn ofyniad cyfreithiol)

Gall ymddiriedolwyr sy'n torri eu dyletswyddau cyfreithiol fod yn atebol am y canlyniadau sy'n deillio o gamweithredu o'r fath ac am unrhyw golled a ddaw i'r elusen o ganlyniad. Pan fydd y comisiwn yn ystyried achosion posibl o dor-ymddiriedaeth neu dor-ddyletswydd neu gamymddwyn neu gamreoli arall, gall ystyried tystiolaeth bod yr ymddiriedolwyr wedi rhoi'r elusen, ei hasedau neu ei buddiolwyr mewn perygl o niwed neu risg ormodol drwy beidio â dilyn arfer da.

Mae'r termau technegol a ddefnyddir yn y canllaw hwn wedi'u diffinio yn adran 8.

2. Rheoli cyllid: y negeseuon pwysig i ymddiriedolwyr

Mae deall a rheoli iechyd ariannol elusen yn rhan hollbwysig o gydymffurfiaeth ymddiriedolwyr â'u dyletswyddau cyfreithiol i:

- weithredu er lles eu helusen a'i buddiolwyr
- gwarchod a diogelu asedau eu helusen
- gweithredu gyda gofal a sgil rhesymol

Fel rheoleiddiwr yr elusen, mae'r comisiwn yn disgwyl i ymddiriedolwyr gyflawni'r dyletswyddau hyn drwy asesu a monitro'n rheolaidd sefyllfa ariannol gyffredinol eu helusen a thrwy gymryd camau i sicrhau bod ei harian yn gallu parhau i gael ei ddefnyddio ar gyfer y dibenion y cafodd ei roi ar eu cyfer. Os oes rhaid i'w helusen gau, mae'r comisiwn yn disgwyl bod ymddiriedolwyr wedi cynllunio ar gyfer cau'r elusen yn drefnus.

Mae hyn yn golygu y dylai ymddiriedolwyr:

- gydnabod bod rhaid i elusennau ddirwyn i ben am amrywiaeth o resymau a chynllunio ar gyfer yr hyn fydd yn digwydd i fuddiolwyr eu helusen (buddiolwyr agored i niwed yn arbennig), staff ac asedau os mai dyma yw'r unig opsiwn (adran 4.2)
- gallu cydnabod yn gynnar pryd mae'r elusen yn wynebu anawsterau ariannol - yn arbennig, a yw eu helusen yn 'fusnes gweithredol' (adran 4.2)?
- sicrhau eu bod nhw'n derbyn ac yn ystyried yn rheolaidd wybodaeth rheolaeth ariannol gadarn a diweddar (adran 3.2)
- dadansoddi ac adolygu ffynonellau incwm - gall dibynnu ar un ffynhonnell cyllid olygu bod yr elusen yn agored i risg ariannol gynyddol a gall arallgyfeirio ffynonellau ddiogelu yn erbyn hyn (adran 3.2)
- adolygu'n rheolaidd gwariant arfaethedig - oes unrhyw beth y gall yr elusen ei wneud yn fwy effeithlon neu y gallai roi'r gorau i'w wneud yn gyfan gwbl (adran 3.2)?
- adolygu'n rheolaidd polisiau risg a chronfeydd wrth gefn - bydd y polisi risg yn adnabod ac yn diweddarau'r risgiau y mae'r elusen yn agored iddynt, a bydd y polisi cronfeydd wrth gefn yn amlinellu at beth mae'r cronfeydd wrth gefn a phryd y gellir eu defnyddio (adran 3.2)
- cymryd camau achub pan na all yr elusen dalu ei dyledion pan fyddant yn ddyledus a/neu mae gwerth ei rhwymedigaethau yn fwy na'i hasedau - fel rheol bydd rhaid iddynt geisio cyngor proffesiynol os oes risg o ansolfedd posibl (neu sefyllfa debyg ar gyfer elusennau anghorfforedig) (adran 5.1)
- cydnabod pan fydd yr elusen wedi cyrraedd y cam diddymu neu ddirwyn i ben, ei phrif ddyletswydd yw talu dyledion yr elusen (adran 5.5)

3. Rheolaeth ariannol a rôl ymddiriedolwyr

3.1 Pam mae rheoli a rheolaeth ariannol effeithiol yn bwysig?

Mae'n hanfodol i gorff ymddiriedolwyr gael gwybodaeth a dealltwriaeth dda o'r elusen a'i chyllid er mwyn gallu sicrhau, cyn belled â phosibl, hyfywedd parhaus yr elusen a'i gweithgareddau elusennol.

Mewn rhai achosion gall ansolfedd ddigwydd dros nos, er enghraifft pan fydd elusen yn dibynnu'n llwyr neu bron yn llwyr ar incwm grant sy'n dod i ben ar fyr rybudd ac ni ellir cael cyllid arall yn ei le drwy ffynonellau incwm eraill. Yn y rhan fwyaf o achosion eraill, ar yr amod bod rheolaethau ariannol priodol yn eu lle, dylai ymddiriedolwyr allu adnabod risgiau ariannol a chynllunio ar gyfer eu rheoli yn gynnar yn y broses, er gwaethaf newidiadau yn yr amgylchedd economaidd y mae'n gweithredu ynddo.

Yr ymddiriedolwyr sy'n gyfrifol am lywodraethu effeithiol a gweithredu dulliau rheoli ariannol priodol, ond mae'n bosibl y bydd yn cynnwys pob aelod staff, boed yn weithwyr cyflogedig neu'n wirfoddolwyr. Dylai ymddiriedolwyr ddarllen canllawiau cysylltiedig y comisiwn:

- **Rheolaethau ariannol mewnol ar gyfer elusennau (CC8)**
- **Elusennau a rheoli risg (CC26)**
- **Cronfeydd wrth gefn elusennau: adeiladu gwydnwch (CC19)**
- **Rheoli asedau ac adnoddau elusennau (CC25)**
- **Llywodraethu, cyllid a gwydnwch elusennau: 15 cwestiwn y dylai ymddiriedolwyr eu gofyn**

3.2 Beth yw elfennau allweddol rheoli a rheolaeth ariannol effeithiol?

Dylai'r corff ymddiriedolwyr gynnwys pobl sy'n gallu neilltuo amser i redeg yr elusen ac sy'n meddu ar y sgiliau a'r galluedd priodol. Dylai'r elusen gael strategaeth hirdymor ar gyfer cyflawni ei hamcanion sy'n cynnwys cyllid, gweithrediadau a llywodraethu. Mae ansolfedd yn risg ariannol, felly mae'n bwysig bod cyfarfodydd ymddiriedolwyr cyson yn cael eu cynnal lle mae adroddiadau ariannol, cyfrifon rheoli, cyllidebau, rhagamcaniadau a diweddariadau ariannol yn cael eu darparu. Bydd hyn yn golygu bod yr ymddiriedolwyr yn gwbl ymwybodol o sefyllfa ariannol gyffredinol yr elusen nawr ac yn y dyfodol.

Dylent sicrhau fod:

- anghenion buddiolwyr yn cael eu hateb
- gofynion cyllidwyr o ran cyflenwi gwasanaeth yn cael eu bodloni
- staff a gwirfoddolwyr yn cael eu defnyddio'n effeithiol

Dylai ymddiriedolwyr:

- ystyried cyllidebau gan gynnwys rhagamcaniadau arian a chynlluniau busnes.

Rhaid cynhyrchu'r rhain yn flynyddol o leiaf, ond yn fwy aml os yw'r hinsawdd ariannol yn ei gwneud hi'n angenrheidiol neu'n ddymunol. Mae'n haws rhagweld gwariant nag incwm yn aml. Mae'n bwysig bod rhagamcaniadau gwariant yn ystyried yr holl rwymedigaethau a chronfeydd wrth gefn y gwyddys amdanynt.

- sicrhau bod rheolaethau ariannol mewn effeithiol yn eu lle

Mae hyn yn cynnwys rheolaethau dros wariant ac incwm a dealltwriaeth a chyfrif yn briodol ar gyfer Treth ar Werth (TAW), treth incwm a rhwymedigaethau Yswiriant Gwladol drwy Dalu Wth Ennill (PAYE). Mae'r rhain i gyd yn rhwymedigaethau statudol a gall camgymeriadau yn y cyfrifon arwain at rwymedigaethau a chosbau mawr ac annisgwyl. Cewch wybodaeth am faterion treth gan **Gyllid a Thollau EM (HMRC)**.

- monitro canlyniadau gwirionedd wrth i'r flwyddyn fynd yn ei blaen yn erbyn y gyllideb

Mae'r comisiwn yn argymhell bod yr ymddiriedolwyr yn adolygu sefyllfa ariannol yr elusen a'i pherfformiad yn erbyn cyllidebau a rhagamcaniadau'r dyfodol bob chwarter o leiaf, ond bydd hyd a lled yr adolygiad yn amrywio yn ôl maint a sefydlogrwydd yr elusen. Gall dadansoddiad priodol o dueddiadau a newidiadau ariannol mewn rhagamcaniadau cyllideb helpu i adnabod problemau ariannol yn gynnar.

- dadansoddi ffynonellau incwm a gwariant yr elusen

Mae'r risgiau o ansolfedd yn cael eu lleihau trwy gael ffynonellau amrywiol o incwm a chraidd o gyllid diogel, gan osgoi gorddibynnu ar unrhyw un ffynhonnell. Bydd angen nodi problemau posibl megis ansicrwydd ynghylch cyllid grant, treth a TAW a chymalau cosb o fewn contractau. Mae canllaw'r comisiwn **Elusennau a darparu gwasanaeth cyhoeddus: cyflwyniad (CC37)** yn rhoi rhagor o wybodaeth.

- sicrhau bod polisiau **risg a chronfeydd wrth gefn** cadarn yn eu lle ganddynt a'u hadolygu yn rheolaidd

Mae adnabod risg a deall pam y mae angen dal cronfeydd wrth gefn yn rhan bwysig o'r broses gynllunio a chyllidebu. Er enghraifft, gall fod modd defnyddio cronfeydd wrth gefn mewn cyfnodau ariannol anodd.

- ceisio cyngor proffesiynol cyn ymgymryd â thrafodion a all greu ymrwymadau ariannol arwyddocaol yn y dyfodol.

Gallai'r rhain gynnwys contractau adeiladu, trefniadau pryddesu a benthyciadau. Dylai'r ymddiriedolwyr fodloni eu hunain cyn belled â phosibl y byddant yn gallu bodloni ymrwymadau o'r fath yn llawn. Gall ymddiriedolwyr elusennau anghorfforedig wynebu mwy o risg o rwymedigaeth bersonol os oes rhaid bodloni ymrwymadau ariannol o ffynhonnell incwm ansicr yn y dyfodol, neu nid oes gan yr elusen asedau digonol i'w realeiddio i fodloni'r rhwymedigaeth.

- monitro ac adolygu:

- perfformiad yn erbyn contractau

- trefniadau grant a chyllid yn erbyn yr wybodaeth briodol sy'n ofynnol gan delerau'r cyllid hwnnw

Dylid gweithredu'n amserol os nad yw perfformiad wedi cyrraedd yr hyn a gytunwyd neu a bennwyd.

- os yw elusen yn **dal buddsoddiadau**, dylai sicrhau fod gweithdrefnau yn eu lle i:

- fonitro perfformiad buddsoddi gan gynnwys perfformiad buddsoddiadau mewn is-gwmnïau masnachu

- ystyried yr angen i gynnal portffolio amrywiol

- ceisio cyngor proffesiynol os yw'n briodol pan fyddant yn buddsoddi arian

- cydnabod y gallai damwain neu ddigwyddiad annisgwyl sy'n arwain at golled i'r elusen neu gais yn ei herbyn gan drydydd parti achosi anawsterau ariannol a gall hyd yn oed arwain at ansolfedd

Gall fod modd yswirio yn erbyn colledion o'r fath drwy brynu mathau amrywiol o **yswiriant**. Bydd yr union yswiriant sy'n fwyaf priodol yn amrywio o elusen i elusen, yn dibynnu ar ei hamgylchiadau a'i gweithgareddau.

- ystyried yn rheolaidd **uno** ag elusen arall neu elusennau eraill oherwydd gallai fod yn ffordd o barhau neu wella'r gwasanaethau a gynigir i fuddiolwyr

Os yw, neu os gallai elusen wynebu anawsterau ariannol, mae uno yn un o'r dewisiadau a ddylai fod yn uchel ar yr agenda yn gynnar yn y broses. Fel dewis arall i uniad llwyr, gall fod modd trosglwyddo rhai gweithrediadau neu weithgareddau i elusen arall er mwyn darparu gwasanaeth di-dor i fuddiolwyr yr elusen.

3.3 Sut gall cronfeydd arbennig gael eu defnyddio?

Mae'n bwysig at ddibenion cynllunio bod yr ymddiriedolwyr yn ymwybodol o'r ffyrdd y gellir defnyddio asedau ac adnoddau eu helusen. Gellir defnyddio rhai cronfeydd ar gyfer pob un o ddibenion yr elusen a bydd eu rhoddwyr yn rhoi cyfyngiadau ynghylch sut y dylid eu defnyddio ar rai ohonynt.

Mae deall natur cronfeydd gwahanol elusen yn hanfodol er mwyn deall ei sefyllfa ariannol. Rhaid ystyried hyn wrth ddadansoddi ac asesu diddyledrwydd elusen.

Mae'n dor-ymddiriedaeth i ddefnyddio cronfeydd gwaddol neu gronfeydd cyfyngedig at ddibenion heblaw'r rhai y mae'r rhoddwr wedi'u rhoi ar eu cyfer. Erbyn hyn mae'r ddeddf elusennau yn darparu gweithdrefn symlach ar gyfer gwario cronfeydd gwaddol parhaol sy'n gymwys i'r rhan fwyaf o elusennau. Ar gyfer cronfeydd gwaddol parhaol mwy gall fod angen ceisio **cymeradwyaeth y comisiwn** cyn y gall yr ymddiriedolwyr wario'r cyfalaf.

Mae hawl gan ymddiriedolwr i dalu (neu gael ei ad-dalu) o gronfeydd yr elusen unrhyw dreuliau sydd wedi codi'n briodol ar ran yr elusen. Yn achos elusen anghorfforedig, gall hyn olygu y gellid defnyddio gwaddol parhaol neu gronfeydd cyfyngedig yr elusen honno i fodloni rhwymedigaethau'r elusen. Gall y cronfeydd parhaol neu gyfyngedig hyn fod ar gael i'r elusen os nad yw unrhyw asedau eraill ar gael. Fodd bynnag, dylai'r ymddiriedolwyr geisio cyngor proffesiynol ar hyn.

Mae'n bwysig penderfynu a yw cronfeydd gwaddol neu gyfyngedig yn elusennau ar wahân mewn gwirionedd, efallai wedi'u cysylltu drwy gyfrwng cyfarwyddyd uno neu drwy gyfrwng ymddiriedolaeth gyffredin. Gellir defnyddio'r cronfeydd sy'n eiddo i elusennau ar wahân dim ond i dalu dyledion yr elusen benodol sy'n berchen arnynt.

Ni all cwmni elusennol ddal gwaddol parhaol fel rhan o'i eiddo corfforaethol. Fodd bynnag, gall cwmni elusennol weithredu fel ymddiriedolwr corfforaethol elusen a waddolwyd yn barhaol. Os yw'r cwmni yn wynebu ansolfedd, ni fyddai'r cronfeydd hyn a waddolwyd yn barhaol (ac unrhyw gronfeydd eraill a ddelir ar ymddiriedolaethau arbennig) ar gael fel rheol fel rhan o eiddo corfforaethol y cwmni i dalu dyledion nad ydynt yn ymwneud â'r gwaddol parhaol neu'r ymddiriedolaethau arbennig.

Gall elusen gael cronfeydd sylweddol wedi'u cloi mewn asedau sefydlog, er enghraifft ei hadeiladau, adeilad ysbyty neu gartref gofal. Fel rheol mae'r math hwn o ased swyddogaethol yn cael ei ddefnyddio i alluogi'r elusen i gyflawni ei dibenion (neu swyddogaethau). Oni bai y caiff ei wneud drwy gyfrwng trefniadau gwerthu a phrydlesu yn ôl, gallai gwaredu â'r asedau hyn olygu na all yr elusen barhau â'i gweithrediadau elusennol. Gall fod yn anodd i realeiddio gwerth asedau o'r fath yn gyflym, ac mae unrhyw warediad yn debygol o fod yn rhan o ailstrwythuro gweithgareddau yn gyffredinol.

3.4 Beth mae mantolen yn ei ddweud wrth ymddiriedolwyr am sefyllfa ariannol elusen?

Mae'n dweud wrthynt a oes gan yr elusen asedau digonol (y gellir eu realeiddio) i fodloni ei rhwymedigaethau gwirioneddol a'i rhwymedigaethau wrth gefn ar ddyddiad penodol.

Fel rheol mae mantolenni'n cael eu paratoi ar y sail y bydd yr elusen yn parhau'n fusnes gweithredol yn y dyfodol agos. Gall asedau sefydlog swyddogaethol, megis adeiladau swyddfa neu gerbydau, er enghraifft, gael eu dangos naill ai am gost neu werth ar y farchnad ar fantolen. Os na all yr elusen weithredu mwyach fel busnes gweithredol bydd rhaid i'r ymddiriedolwyr ystyried sail y prisiaid wrth asesu diddyledrwydd.

Os nad yw'r dybiaeth busnes gweithredol yn wir mwyach, bydd rhaid i'r ymddiriedolwyr ystyried prisiaid arall ar gyfer eu hasedau sefydlog swyddogaethol - prisiaid gwerthu gorfodol efallai.

Hefyd, ni all rhai ymrwymadau yn y dyfodol neu rhwymedigaethau wrth gefn gael eu dangos ar y fantolen ond mae'n rhaid eu hystyried serch hynny. Rhaid i'r ymddiriedolwyr benderfynu a yw ymrwymadau o'r fath yn gyfreithiol rwymol. Efallai na fydd rhai ymrwymadau yn gyfreithiol rwymol, ond os na chânt eu bodloni, gallai'r elusen fod yn agored i risg sydd mor sylweddol i'w henw da mae modd cyfiawnhau eu bodloni.

Gall fod rhwymedigaethau newydd hefyd sydd i'w hystyried, a fyddai'n codi dim ond yn achos diddymu, megis costau diswyddo staff, costau sy'n codi wrth realeiddio asedau a chostau proffesiynol.

4. Beth yw ansolfedd?

4.1 Beth yw ystyr cyfreithiol ansolfedd?

Nid oes diffiniad statudol o 'ansolfent' er bod Deddf Ansolfedd 1986, wrth gyfeirio at gyflwr o ansolfedd, yn defnyddio'r ymadrodd 'anallu i dalu ei ddyledion' (gweler adran 4.2). Yn ymarferol mae 2 brawf gwahanol ar gyfer ansolfedd a gallai methu'r naill brawf neu'r llall fod yn arwydd o ansolfedd:

- ni all yr elusen dalu ei dyledion pan ddaw'r amser i'w talu
- mae gwerth ei rhwymedigaethau yn fwy na gwerth ei hasedau

I fod yn dechnegol gywir, ni all elusen anghorfforedig fod yn ansolfent oherwydd nid oes hunaniaeth gyfreithiol ar wahân ganddi i'w haelodau a'i hymddiriedolwyr. Mae hyn yn golygu bod unrhyw rwymedigaeth yr elusen yn rhwymedigaeth ei hymddiriedolwyr neu ei haelodau. Fodd bynnag, defnyddir y term 'ansolfedd' yn y canllaw hwn i ddisgrifio sefyllfa lle nad yw'r asedau sydd ar gael i'r elusen yn ddigonol i fodloni rhwymedigaethau'r ymddiriedolwyr neu aelodau.

Mae adran 123 o ddeddf 1986 yn darparu bod cwmni yn cael ei ystyried yn gwmni nad yw'n gallu talu ei ddyledion pan:

- nad yw'r cwmni wedi talu, gwarantu neu fodloni cais am swm sy'n ddyledus i greydwr sy'n fwy na £750 cyn pen 3 mis o dderbyn cais statudol
- mae credydwr wedi ceisio dwyn proses orfodi aflwyddiannus yn erbyn y cwmni ar gyfer dyled
- mae'r llys yn fodlon na all y cwmni dalu ei ddyledion pan ddaw'r amser i'w talu (prawf llif arian)
- mae'r llys yn fodlon bod gwerth asedau'r cwmni yn llai na swm ei rhwymedigaethau, gan ystyried rhwymedigaethau wrth gefn a disgwyliedig (prawf mantolen)

Yn gyffredinol mae'r gyfraith ansolfedd yn ceisio achub neu ailstrwythuro busnes yn hytrach na'i ddiddymu. Gall achub cwmni gynhyrchu'r elw mwyaf i greydwyr. Mae achub yn aml yn cynnwys gwerthu busnes (heb ei rhwymedigaethau) i barti arall a defnyddio'r enillion gwerthu i dalu ei greydwyr. Fel arfer nid yw hyn yn berthnasol i gwmnïau elusennol oherwydd nid yw 'busnes' elusen ansolfent yn debygol o gael ei werthu i barti arall i dalu ei chredydwyr.

4.2 Sut gall ymddiriedolwyr ddweud a yw eu helusen yn wynebu ansolfedd?

Mae'r profion sylfaenol wedi'u nodi yn 4.1 uchod.

Mae'r prawf llif arian neu hylifedd tymor byr yn dangos a oes gan elusen adnoddau digonol hawdd cael atynt i fodloni pob un o'i rhwymedigaethau wrth iddynt godi a pharhau i'w bodloni yn y tymor byr. Yn syml, all yr elusen dalu ei dyledion pan fydd angen eu had-dalu?

Mae'r prawf mantolen yn canolbwyntio ar sefyllfa gyffredinol asedau'r elusen. Bydd yn dangos a oes gan yr elusen ddigon o asedau (sefydlog a chyfredol) i fodloni ei holl rhwymedigaethau gwirioneddol a disgwyliedig. Fel rheol nid yw'r prawf mantolen yn ddigonol ar ei ben ei hun i bennu a yw elusen yn ansolfent ac fel rheol mae'n cael ei gymhwyso ynghyd â'r prawf llif arian neu'r prawf hylifedd tymor byr.

Mae nifer o ddangosyddion eraill sy'n awgrymu y gallai'r elusen fod mewn perygl o fod yn ansolfent. Nid os modd rhoi rhestr gynhwysfawr oherwydd bydd y sefyllfa yn amrywio o un elusen i'r llall, ond rhestrir rhai cwestiynau y gallai fod yn ddefnyddiol i ymddiriedolwyr eu gofyn.

Beth yw sefyllfa ariannol yr elusen?

Dylai ymddiriedolwyr ystyried y cwestiynau hyn:

- ydym ni'n ystyried y risg o ansolfedd yn ein hasesiad risg cyffredinol?
- pryd oeddem ni wedi cynnal asesiad risg ansolfedd diwethaf?
- ydy ein hasedau cyffredol ynghyd â buddsoddiadau yn llai na'n rhwymedigaethau cyffredol?
- ydy ein cyfanswm asedau ac incwm rhagweladwy yn llai na'n cyfanswm rhwymedigaethau a gwariant disgwylidig?
- oes rhaid i ni wario ein cronfeydd wrth gefn yn rheolaidd oherwydd nid yn ein hadnoddau sy'n dod i mewn yn ddigon i fodloni holl ymrwymadau'r elusen?
- oes angen darparu gwarant ychwanegol ar gyfer benthyciadau hirdymor?
- ydym ni o dan bwysau gan gredydwyr sy'n gofyn am daliadau hwyr?
- ydy ein helusen yn dibynnu ar ddefnyddio arian o gronfeydd cyfyngedig i gyllido anghenion cyffredinol o ddydd i ddydd oherwydd nid yw unrhyw gronfeydd anghyfyngedig ar gael?
- ydy ein helusen yn dibynnu ar fenthyciadau banc gyda dewisiadau adnewyddu neu estyn aneglur er mwyn parhau â'i gweithrediadau?
- oes adroddiadau ariannol digonol gennym ac ydy'r ymddiriedolwyr yn ystyried yr adroddiadau hyn yn fanwl?
- ydym ni wedi torri ein cyfamodau bancio neu ddefnyddio mwy na'n cyfleusterau benthyca heb unrhyw ddull uniongyrchol o adfer y sefyllfa?
- oes rhwymedigaethau wrth gefn sylweddol posibl gan yr elusen?

Ni ddylid ystyried yr atebion i'r cwestiynau hyn ar eu pennau eu hunain. Byddai'n rhaid gwneud dadansoddiad manwl pellach cyn y gellid dod i unrhyw gasgliadau ynghylch diddyledrwydd.

Os yw'r ymddiriedolwyr o'r farn bod posibilrwydd na allai eu helusen barhau i weithredu oherwydd ei sefyllfa ariannol, dylent:

- gysylltu ag archwiliwr ariannol neu gyfrifydd yr elusen, ymarferydd ansolfedd neu gynghorydd proffesiynol arall i drafod yr opsiynau sydd ar gael iddynt a cheisio eu cymorth a'u cyngor - dylai ymddiriedolwyr ystyried yn ofalus y cyngor y maent wedi'i gael, a'r rhesymau dros unrhyw benderfyniadau a wnaed o ganlyniad i'r cyngor hwnnw
- llunio rhestr gyflawn o holl asedau a rhwymedigaethau'r elusen er mwyn penderfynu a yw'r elusen yn ddiddyled neu beidio - mae'n rhaid i hyn ystyried y costau ychwanegol o gau a allai gynnwys:
 - ffioedd ar gyfer cyngor cyfreithiol ac ariannol
 - tâl diswyddo/gwyliau/mamolaeth
 - rhent ar gyfer y cyfnod sy'n weddill o'r brydles ar offer neu adeiladau
 - unrhyw gostau ychwanegol sy'n gysylltiedig â thynnu'n ôl o brydlesi, e.e. adfeiliadau
 - rhwymedigaethau pensiwn
 - adnabod cronfeydd gwaddol a chyfyngedig

Ystyrir yn gyffredinol eu bod yn elusennau ar wahân mewn gwirionedd gyda'u hymddiriedolaethau eu hunain yn llywodraethu gwariant, a gellir eu defnyddio at y dibenion y cawsant eu rhoi ar eu cyfer yn unig (gweler adran 3.3). Yn dibynnu ar y telerau y cawsant eu rhoi arnynt, gall fod angen dychwelyd peth incwm cyfyngedig heb ei wario i'r cyllidwyr.

4.3 All elusen barhau i weithredu os yw'n ymddangos ei bod yn ansolfent?

Gall, ond dim ond gyda gofal mawr. Er ei fod wedi methu'r profion y cyfeiriwyd atynt ar adeg arbennig ac felly mae'n ymddangos ei fod yn ansolfent, gall sefydliad, yn dibynnu ar yr union amgylchiadau, barhau fel busnes gweithredol a heb gael ei orfodi i ddirwyn i ben.

Efallai y bydd rhaid i elusennau, yn y tymor byr, weithredu y tu hwnt i'w telerau credyd cytunedig, neu ddefnyddio ariannu tymor byr, tra eu bod yn aros i dderbyn arian disgwylidig. Er enghraifft, gall hyn godi pan fydd oedi gweinyddol wrth dalu grant.

Fodd bynnag, bydd rhaid i gyfarwyddwyr cwmnïau elusennol sicrhau nad yw'r cwmni yn parhau i fasnachu os oeddent yn gwybod neu y dylent fod wedi dod i'r casgliad nad oedd unrhyw ragolygon rhesymol y byddai'r cwmni yn osgoi diddymiad ansolfent. Gelwir hyn yn masnachu ar gam ac os yw'n cael ei brofi yn y llys gall y cyfarwyddwyr fod yn atebol yn bersonol. Nid yw masnachu tra'ch bod yn ansolfent yn golygu eich bod yn masnachu ar gam o reidrwydd os yw'n rhesymol i ddisgwyl y gellir osgoi diddymiad ansolfent.

Mae'r comisiwn yn argymhell fod ymddiriedolwyr unrhyw elusen sy'n ymddangos ei bod yn ansolfent yn ceisio cyngor proffesiynol cyn cymryd unrhyw gamau adferol. Gall elusen gysylltu ag ymarferwr ansolfedd annibynnol, ond dylai ystyried cysylltu â'i harchwiliwr ariannol neu gyfrifydd proffesiynol ei hun (os oes un ganddynt). Gall ei harchwiliwr ariannol neu gyfrifydd argymhell ymarferwr ansolfedd sy'n arbenigo mewn elusennau.

Gallai cyfrifydd mewnol, cyfarwyddwr cyllid neu drysorydd yr elusen gynnig cymorth i'r ymddiriedolwyr hefyd wrth iddynt benderfynu a oes dewis arall i ansolfedd. Hefyd gallant gynnig sylwadau ar sut y gellid newid gweithdrefnau'r elusen er mwyn sicrhau bod digon o dystiolaeth bod yr ymddiriedolwyr wedi gweithredu'n briodol yn yr achos hwnnw. Mae **gwefan y Gwasanaeth Ansolfedd** yn cynnwys cronfa ddata o'r holl ymarferwyr ansolfedd.

5. Wynebu'r posibilrwydd o ansolfedd

5.1 Sut dylai elusen roi sylw i'r posibilrwydd o ansolfedd?

Os yw rheolaeth a rheolaethau ariannol effeithiol yn eu lle, gellir osgoi neu ragweld ansolfedd yn gynnar. Dylai'r ymddiriedolwyr weithredu er mwyn datrys y sefyllfa yn y bwlch rhwng adnabod ansolfedd posibl a dwyn achos ansolfedd. Yn achos elusen anghorfforedig mae'n golygu pan fydd yr ymddiriedolwyr yn wynebu'r posibilrwydd o rwymedigaeth bersonol.

Mae'r comisiwn yn argymhell bod cyngor proffesiynol priodol yn cael ei gymryd yn gynnar oherwydd mae angen ystyried a chynllunio camau unioni yn ofalus. Dylai cyngor o'r fath fod yn ysgrifenedig, a dylai unrhyw gamau adferol a awgrymir gael eu monitro ynghyd â chyllidebau a llifoedd arian newydd neu ddiwygiedig. Bydd cywirdeb y rhain yn dibynnu ar wybodaeth ariannol ddibynadwy, a fydd yn bwysicach byth nawr.

Wrth reoli'r broses hon cynghorir yr ymddiriedolwyr i gwrdd yn fwy aml a chofnodi penderfyniadau allweddol, gan gynnwys y rhesymau dros y penderfyniadau ac unrhyw drefniadau a wnaed.

5.2 Pa gamau allai elusen ystyried eu cymryd pan fydd ansolfedd yn bosibilrwydd?

Bydd y camau y gall yr ymddiriedolwyr ystyried eu cymryd i ddelio â materion megis prinder incwm a sefydlu strwythurau a gweithdrefnau mwy effeithiol yn dibynnu ar natur pob elusen unigol a'r rheswm dros y trafferthion ariannol y mae'n eu hwynebu.

Mae'r canlynol yn 2 faes allweddol i'r ymddiriedolwyr eu hystyried ac o dan bob un awgrymir y math o weithredu a allai fod yn briodol.

Wrth ddeilio â phrinder adnoddau yn dod i mewn dylai'r ymddiriedolwyr:

- ceisio cael hyd i ffynonellau eraill o gyllid neu lansio apêl frys
Dylid gofalu bod unrhyw arian a godir yn ddigon anghyfyngedig i dalu'r credydwy'r presennol. Dylai ymddiriedolwyr sicrhau bod rhoddwyr yn cael gwybod y gall yr arian newydd a godir gael ei ddefnyddio i dalu dyledion yr elusen.
- cynnal adolygiad o ymrwymadau i weld a ydynt yn gyfreithiol rwymol neu'n ddewisol - hyd yn oed pan fydd cytundebau dan gontract yn bodoli gall fod lle i ail-drafod
- trafod sefyllfa'r elusen gyda'i banc, yn arbennig os yw benthyciadau wedi'u gwarantu yn erbyn eiddo'r elusen
- adolygu cyfleusterau benthycia neu fenthyciad presennol
- canfod cyfleusterau newydd i bontio nes bod incwm digonol wedi cael ei dderbyn
Dylid cymryd y camau hyn dim ond os yw'n sicr y bydd incwm o'r fath yn cael ei dderbyn. Dyma fydd yr achos efallai os yw setliad o gymynrodd weddol fawr yn cael ei ragweld neu os yw eiddo'n cael ei werthu. Fel rheol mae benthycia yn briodol fel mesur dros dro yn unig - mae costau'n gysylltiedig (ffioedd trefnu a llog) a bydd angen i'r ymddiriedolwyr wirio eu pwerau benthycia yn nogfen lywodraethol yr elusen. Yn ogystal, mewn rhai amgylchiadau gall fod yn anodd i gael unrhyw fath o fenthyciad
- cyfathrebu â rhanddeiliaid neu aelodau a all helpu a fydd yn galluogi elusen i ddod drwy gyfnod o anhawster ariannol

- ystyried ffyrdd eraill o gwtogi neu leihau gwariant arfaethedig er mwyn ceisio dod â lefel alldaliadau yn is na lefel derbyniadau

Os ydynt yn ystyried ailstrwythuro gweithrediadau'r elusen dylai ymddiriedolwyr ystyried:

- rhoi'r gorau i rai o weithgareddau'r elusen
- y posibilrwydd o realeiddio asedau a buddsoddiadau sefydlog
Byddai angen cytundeb benthyciwr gwarantedig os oes arwystl dros asedau. Fodd bynnag, ni fyddai benthyciwr gwarantedig yn debygol o roi cydsyniad i warediad i dalu credydwyr eraill.
- cyfleoedd i uno ag elusennau eraill sydd â dibenion tebyg neu drafod â nhw i helpu i fodloni ymrwymadau sydd heb eu bodloni - mae angen bod yn ofalus iawn i sicrhau bod unrhyw gamau yn arwain at beidio â rhoi credydwyr o dan anfantais
- ailgyllido - mae codi cyllid pellach yn erbyn asedau elusen yn ffordd y gallai sefydliadau sydd o dan bwysau allu codi digon o arian i'w galluogi i barhau â'u gweithrediadau
- defnyddio'r pwerau sydd wedi'u cynnwys yn y ddeddf elusennau i wario gwaddol parhaol - os oes gwaddol parhaol gan elusen efallai ei bod hi'n bosib ceisio awdurdod gan y comisiwn i fenthycia o'r cronfeydd hyn

5.3 Beth mae gweinyddu yn ei olygu i gwmni elusennol?

Mae gweinyddu yn weithdrefn llys sy'n rhoi amser i gwmni anadlu cyn i'r credydwyr weithredu - proses achub yw hi mewn gwirionedd.

Gall llys roi gorchymyn gweinyddu i alluogi cwmni i:

- oroesi, boed yn ei gyfanrwydd neu'n rhannol, fel busnes gweithredol
- gwneud trefniadau gwirfoddol neu gyfaddawdu gyda'i gredydwyr (gweler adran 5.4)
- cael realeiddiad gwell o'r asedau nag a fyddai'n bosibl pe byddai'r cwmni'n cael ei ddiddymu (gweler adran 5.5)

Mae'r weithdrefn yn cael ei rheoli gan weinyddwr, sy'n rhaid bod yn ymarferwr ansolfedd awdurdodedig.

Pan fydd cwmni yn nwylo'r gweinyddwyr, mae gweinyddwr yn cael ei benodi i weithredu er lles pob un o gredydwyr y cwmni a cheisio ei achub fel busnes gweithredol.

5.4 A all elusen lunio cytundeb â'i chredydwyr?

Pan fyddant yn wynebu ansolfedd posibl, gall elusennau ystyried llunio cytundeb â'u credydwyr fel dull achub i osgoi diddymu neu ddirwyn i ben gorfodol. Bydd natur y cytundeb yn dibynnu ar ei statws fel elusen gorfforedig neu anghorfforedig.

Cwmnïau elusennol

O dan y Ddeddf Ansolfedd, gall cwmni elusennol lunio Cytundeb Gwirfoddol Cwmni (CGC) gyda'i gredydwyr. Gall y credwyr gytuno, fel rhan o'r cytundeb, i dderbyn gostyngiad yn eu dyled a/neu oedi yn y taliad. Byddai'n rhaid i'r cyfarwyddwyr wneud cais i'r llys gyda chymorth ymarferwr ansolfedd awdurdodedig, a fyddai'n goruchwyllo'r cytundeb ac yn talu'r credydwyr yn unol â'r cynigion a dderbyniwyd.

Gall CGC gael ei weithredu yn ystod achos gweinyddu.

Cyflwynodd Deddf Ansoffedd 2000 drefn newydd i alluogi cwmni bach i gael moratoriwm lle y cynigir CGC. Mae moratoriwm yn rhoi cyfle i'r cwmni anadlu a rhoi amser i gyfarwyddwyr y cwmni gyflwyno cynllun achub i'w gredydwyr. Mae'n rhwystro credydwyr y cwmni rhag gweithredu yn erbyn y cwmni yn ystod y cyfnod perthnasol, gan ganiatáu i'r cyfarwyddwyr barhau i reoli'r cwmni i raddau helaeth.

Mae cwmni yn gymwys i gael moratoriwm os yw'n gallu bodloni 2 neu ragor o'r meini prawf canlynol:

- trosiant o lai na £6.5 miliwn
- cyfanswm mantolen o lai na £3.26 miliwn
- llai na 50 o weithwyr

Os yw cwmni eisoes yn nwylo'r gweinyddwyr, yn cael ei ddiddymu neu mewn derbynyddiad, mae eisoes wedi'i ddiogelu rhag gweithredu gan gredydwyr gan y gweithdrefnau hyn ac felly ni fyddai'n rhaid iddo geisio moratoriwm. Yn ogystal, nid yw moratoriwm ar gael os oes gan gwmni CGC yn ei le neu mae wedi cael moratoriwm eisoes yn y 12 mis blaenorol ac ni ddaeth y CGC arfaethedig i rym neu daeth i ben yn gynnar.

Elusennau anghorfforedig

Mae'n bosibl i ymddiriedolwyr elusen anghorfforedig sy'n wynebu ansolfedd lunio cytundeb anffurfiol â'u credydwyr. Gallai'r credydwyr o dan drefniadau o'r fath gytuno i ohirio talu dyledion a rhwymedigaethau a ddaeth i'r ymddiriedolwyr ar ran eu helusen, a/neu gytuno i leihau maint eu hawliadau. Mae trefniadau o'r fath y tu allan i ddarpariaethau'r ddeddf ansolfedd. Os yw'r trefniadau yn gyfreithiol rwymol, bydd yn rhwymo'r credydwyr hynny sydd wedi llofnodi'r cytundeb yn unig. Dylai ymddiriedolwyr geisio cyngor proffesiynol priodol cyn arwyddo cytundeb o'r fath.

5.5 Beth yw diddymu neu ddirwyn i ben yn ei olygu i ymddiriedolwyr elusen?

Os nad yw'r mecanweithiau achub a ddisgrifir yn yr adran hon yn bosibl, diddymu neu ddirwyn i ben yw'r dewis olaf.

Mae hyn yn golygu y dylai'r ymddiriedolwyr nodi'r canlynol:

- taliadau i gredydwyr yw prif gyfrifoldeb yr ymddiriedolwyr a dylid eu hamseru yn unol â'u blaenoriaeth
- gallai elusen weithredu'n groes i ddarpariaethau'r ddeddf ansolfedd os yw'n talu grantiau i fuddiolwyr neu'n gwneud trosglwyddiad i elusen arall gan ddisgwyl ansolfedd ac felly nid yw'r credydwyr eraill yn cael setliad teg - mae hyn yn golygu na ddylai ymddiriedolwyr ddefnyddio cronfeydd yr elusen ar gyfer ei dibenion pe gallai cais gael ei weld yn un sy'n cael yr effaith hon ('trafodiad ffafriol')
- ni ddylai asedau'r elusen gael eu symud ymaith - fodd bynnag, wrth ddirwyn i ben mae arian parod yn bwysig ac os yw prynwyr yn cael eu canfod ar gyfer asedau di-arian yr elusen, gellir eu gwerthu - drwy wneud hynny mae'n rhaid i'r ymddiriedolwyr gadw mewn cof bob amser yr angen i gael y cronfeydd mwyaf posibl i dalu credydwyr yr elusen
- os yw'r elusen yn fach neu os yw ei gweithrediadau yn syml ac ni fu modd iddi benodi diddymwr proffesiynol, mae'n bosibl y bydd rhaid i'r ymddiriedolwyr benderfynu cytuno i drefniant gwirfoddol gyda'i chredydwyr - mae'n hollbwysig bod ymddiriedolwyr yr elusen yn cadw cofnod ysgrifenedig llawn o'r holl benderfyniadau a gweithredoedd sy'n cael eu cymryd trwy unrhyw gyfnod o gau lawr a'r rhesymeg y tu ôl iddynt - gall y broses o gymryd cofnodion manwl llawn annog proses feddwl strwythuredig a bydd yn helpu i ddiogelu'r rhai sy'n gwneud y penderfyniadau

Y gwahaniaeth sy'n gymwys i wahanol strwythurau elusen yw:

Cwmnïau elusennol

Pan fydd cyfarwyddwyr cwmni elusennol yn gwybod, neu y dylent wybod, nad oes unrhyw bosibilrwydd rhesymol o osgoi diddymiad ansolfent mae'n rhaid iddynt o'r adeg honno gymryd pob cam sydd ei angen i sicrhau'r golled leiaf posib i gredydwyr y cwmni. Gall hyn olygu cwtogi neu atal rhai neu'r cyfan o weithgareddau'r elusen. Mae talu ffioedd proffesiynol am gyngor wedi'i gyfiawnhau os yw'r ffioedd yn codi gyda'r nod o sicrhau'r canlyniad gorau i gredydwyr yr elusen.

Fel rheol ni fydd y llys yn gorchymyn diddymiad gorfodol o gwmni elusennol ar sail anallu i dalu dyledion hyd nes bod credydwr naill ai:

- wedi cyhoeddi hysbysiad cyfreithiol ffurfiol o'r enw 'galw am dalu statudol', ac nid yw'r cais wedi'i fodloni (mae hyn yn gymwys i symiau sy'n fwy na £750 sy'n parhau heb ei dalu am 21 diwrnod)
- mae'r llys wedi barnu yn erbyn yr elusen, mewn perthynas â chais yn ei herbyn, ac nid yw'r cais hwnnw wedi cael ei fodloni

Yn yr achosion hyn gall y credydwr ddeisebu'r llys i ddirwyn y cwmni i ben. Ar ôl i gwmni elusennol gael ei ddirwyn i ben, naill ai'n wirfoddol neu'n orfodol, mae'n cael ei roi dan reolaeth ymarferwr ansolfedd fel diddymwr. Yna mae'n rhy hwyr i'r cyfarwyddwyr weithredu eu hunain i achub yr elusen rhag bod yn ansolfent.

Gall aelodau o gwmnïau elusennol ddiddymu'r cwmni yn wirfoddol. Os yw aelodau cwmni yn pasio cynnig i ddiddymu'r elusen, diddymiad gwirfoddol credydwyr fydd hwn os yw'r cwmni yn ansolfent. Bydd yn ddiddymiad gwirfoddol aelodau os yw'r cwmni yn ddiddyled. Y prif wahaniaeth rhwng y 2 yw yn achos diddymu gwirfoddol credydwyr, y credydwyr yn hytrach na'r aelodau sy'n rheoli'r dewis o ymarferydd ansolfedd.

Elusennau anghorfforedig

Fel rheol bydd y penderfyniad i ddirwyn elusen anghorfforedig i ben yn un a gymerir yn wirfoddol yn unol â darpariaethau dogfen lywodraethol yr elusen.

Er na all elusennau anghorfforedig gael eu dirwyn i ben yn orfodol, gall eu hymddiriedolwyr wynebu gorchmynion cyfreithiol gan gredydwyr mewn perthynas â'r rhwymedigaethau sydd ganddynt ar ran yr elusen.

Os yw ymddiriedolwyr elusen anghorfforedig yn gweld nad oes unrhyw obaith rhesymol o osgoi ansolfedd, gall eu dyletswydd i weithredu'n ddoeth olygu cwtogi neu atal rhai neu holl weithgareddau'r elusen. Mae'n golygu bod mwy o debygolrwydd y bydd digon o eiddo yn parhau yn yr elusen i dalu costau'r dyledion a'r rhwymedigaethau a ddaeth i'w rhan wrth weinyddu'r elusen.

6. Rhwymedigaeth ymddiriedolwyr

6.1 Beth yw dyletswydd gyffredinol ymddiriedolwr elusen?

Mae dyletswydd gan ymddiriedolwyr elusen i weithredu er lles eu helusen a diogelu a gwarchod ei hasedau. Mae'n rhaid iddynt ymarfer rheolaeth ariannol briodol a chydymffurfio â'r gyfraith, gan gynnwys y gyfraith ansolfedd. Mae sefyllfa gyfreithiol ymddiriedolwyr elusen mewn achos ansolfedd yn amrywio yn ôl strwythur cyfreithiol yr elusen (gweler adran 5.5).

6.2 Beth yw'r sefyllfa i ymddiriedolwr cwmni elusennol?

Os yw elusen wedi cael ei hymgorffori o dan y deddfau cwmnïau, fel rheol bydd y cwmni ei hun yn atebol i dalu'r dyledion a ddaeth i'r cyfarwyddwyr ar ei ran. Fel rheol mae cwmnïau elusennol yn gyfyngedig drwy warant ac ni fydd aelodau'r cwmni yn atebol i dalu dyledion y cwmni heblaw swm eu gwarant (swm nominal fel arfer).

Fel rheol ni fydd y cyfarwyddwyr/ymddiriedolwyr eu hunain yn atebol yn bersonol am ddyledion y cwmni, oherwydd bod hunaniaeth gyfreithiol ar wahân gan y cwmni (oni bai, er enghraifft, eu bod yn gwarantu i dalu'r dyledion yn bersonol). Fodd bynnag, mae rhai amgylchiadau cyfyngedig sy'n cynnwys twyll, trafodion gwerth is, masnachu ar gam neu dor-ymddiriedaeth lle y gall cyfarwyddwyr wynebu rhwymedigaeth bersonol a dylai ymddiriedolwyr geisio cyngor proffesiynol ar y mater hwn.

Os yw rhywun yn gweithredu fel cyfarwyddwr cwmni elusennol tra ei fod wedi'i anghymhwysu rhag gwneud hynny, mae ef neu hi yn atebol yn uniongyrchol i'r credydwyr am unrhyw rwymedigaethau'r cwmni sy'n codi tra yr oedd ef neu hi yn ymwneud â rheoli'r cwmni. Mae hyn yn gymwys os yw ef neu hi wedi cael ei benodi neu ei phenodi'n ffurfiol fel cyfarwyddwr neu beidio. Mae manylion llawn materion o'r fath i'w gweld yn Neddf Anghymhwysu Cyfarwyddwyr Cwmnïau 1986. Mae gweithredu fel ymddiriedolwr tra rydych wedi'ch anghymhwysu yn drosedd hefyd o dan adran 178 - 180 o'r ddeddf elusennau.

Defnyddio eiddo corfforaethol

Fel y nodwyd yn adran 3.3, nid yw asedau a ddelir gan gwmni elusennol fel ymddiriedolwr, yn hytrach na fel rhan o'i eiddo corfforaethol, yn ffurfio rhan o'r eiddo sydd ar gael i'w ddosbarthu i gredydwyr y cwmni yn unol â chyfraith ansolfedd cwmnïau. Dim ond rhwymedigaethau sydd wedi codi'n briodol wrth weinyddu'r ymddiriedolaeth arbennig all gael eu bodloni o eiddo'r ymddiriedolaeth.

Gall y cwmni elusennol gyflawni tor-ddyletswydd fel ymddiriedolwr os yw'n caniatáu i'r asedau sy'n cael eu dal ar ymddiriedolaeth gael eu dosbarthu i'w gredydwyr fel pe bai'r asedau hynny yn rhan o eiddo corfforaethol yr elusen. Felly gallai unrhyw gyfarwyddwr, diddymwr ac ati sy'n gyfrifol am ymrwymo cwmni elusennol i dor-ddyletswydd o'r fath fod yn gweithredu'n groes i'w ddyletswydd ymddiriedol tuag at yr elusen. Felly, gallent fod yn atebol i wneud iawn am golli ei eiddo ymddiriedolaeth.

6.3 Beth yw'r sefyllfa i ymddiriedolwr elusen anghorfforedig?

Os yw rhwymedigaeth wedi dod i ran ymddiriedolwyr elusen anghorfforedig yn briodol, ond nid oes gan yr elusen ddigon o asedau i fodloni'r rhwymedigaeth, mae'n debyg y bydd rhaid i'r ymddiriedolwyr hynny dalu'r diffyg yn bersonol.

Gall y modd y mae'r rhwymedigaeth hon yn cael ei rhannu rhwng yr ymddiriedolwyr ddibynnu ar delerau'r cytundeb y deilliodd y rhwymedigaeth ohono, ond fel rheol bydd y credydwr yn gallu erlyn unrhyw ymddiriedolwr am y rhwymedigaeth gyfan. Gall ymddiriedolwr sy'n rhaid talu mwy na'i gyfran hawlio cyfraniad teg gan yr ymddiriedolwyr eraill. Mewn gwirionedd, mae hyn yn golygu y bydd unrhyw rhwymedigaeth yn cael ei rhannu'n gyfartal rhwng yr ymddiriedolwyr y gellir dod o hyd iddynt, ac sy'n gallu talu, oni bai eu bod yn cytuno fel arall ymysg ei gilydd.

Ar yr amod bod y penderfyniad i dderbyn rhwymedigaeth ar ran yr elusen wedi cael ei wneud yn briodol yn unol â'i dogfen lywodraethol, mae pob ymddiriedolwr yn rhannu'r cyfrifoldeb am y rhwymedigaeth honno (oni bai bod telerau'r cytundeb y mae'r rhwymedigaeth yn deillio ohono yn datgan fel arall). Fel rheol mae hawl gan ymddiriedolwyr o dan Ddeddf Ymddiriedolwyr 2000 i droi at asedau'r elusen am ad-daliad o unrhyw rhwymedigaethau sydd wedi codi'n briodol. Yn y rhan fwyaf o achosion mae'r cyfrifoldeb a'r hawl i ad-daliad yn parhau hyd yn oed ar ôl i ymddiriedolwr ymddeol (ond sylwer nid dyma'r achos pan fydd y rhwymedigaeth yn deillio o gontract cyflogaeth - mae unrhyw hawliadau yn erbyn yr ymddiriedolwyr o dan y contract hwnnw yn hawliadau yn erbyn y corff ymddiriedolwyr fel yr oedd pan gafodd y contract ei dorri).

Y gofid i ymddiriedolwyr yw, yn absenoldeb unrhyw yswiriant perthnasol, bydd rhaid iddynt fodloni unrhyw ddyledion a rhwymedigaethau o'u poced eu hunain os na all yr elusen eu bodloni. Nid dyma fydd yr achos os yw'r dyledion a'r rhwymedigaethau wedi codi ar y sail bod y parti arall wedi cytuno y bydd rhaid iddynt gael eu bodloni dim ond os oes arian digonol yn yr elusen i wneud hynny. Er enghraifft, mae'r math hwn o gymal wedi'i gynnwys mewn prydles eiddo weithiau. Os yw rhwymedigaethau'r elusen yn fwy nag asedau personol yr ymddiriedolwyr, gallai'r ymddiriedolwyr eu hunain gael eu gorfodi i weithredu trefniadau methdaliad personol neu drefniadau gwirfoddol unigol.

6.4 Beth yw sefyllfa corff ymddiriedolwyr corfforedig?

Mae'r ddeddf elusennau hefyd yn caniatáu ar gyfer **ymgorffori corff ymddiriedolwyr** elusen anghorfforedig (yn hytrach na'r elusen ei hun). Mae hyn yn golygu y bydd y corff ymddiriedolwyr cyfan yn gallu llunio contractau neu wneud ymrwymadau eraill fel endid corfforaethol yn hytrach nag fel ymddiriedolwyr unigol, ond bydd yr ymddiriedolwyr unigol yn parhau i fod yn atebol yn bersonol am ddyledion yr elusen.

6.5 Beth yw sefyllfa ymddiriedolwyr gwarchod ac ymddiriedolwyr daliannol?

Bydd elusennau anghorfforedig yn rhoi eiddo yn enw un neu ragor o'r ymddiriedolwyr daliannol neu ymddiriedolwr gwarchod yn aml. Ar yr amod nad oes ganddynt unrhyw reolaeth neu reolaeth ariannol dros yr elusen a dim ond yn dal yr eiddo ar ran yr elusen, nid ydynt yn ymddiriedolwyr elusen, ac felly ni fyddant yn atebol yn bersonol am unrhyw ddyledion yr elusen. Fodd bynnag, gall ymddiriedolwr gwarchod fod yn atebol os yw'n caniatáu neu'n cynorthwyo'r ymddiriedolwyr elusen i gyflawni tor-ymddiriedaeth.

7. Rôl y comisiwn

7.1 Beth yw rôl y comisiwn pan fydd elusen yn wynebu ansolfedd?

Ni all y comisiwn ymwneud â gweinyddiad mewnol elusen, gan gynnwys ailstrwythuro ac ailariannu. Os yw diddyledrwydd yn fater i'w ystyried, efallai y bydd budd rheoleiddiol ganddo. Fodd bynnag, mae'n rhaid i faterion sy'n ymwneud â dichonoldeb ariannol fod yn fater i ymddiriedolwyr elusen a'u hymgynghorwyr proffesiynol.

Os oes angen cyngor ar elusen ynghylch defnyddio gwaddol parhaol neu gronfeydd cyfyngedig neu os yw'n dymuno holi ynghylch ymarfer unrhyw rai o bwerau statudol y comisiwn, dylai droi at ganllawiau'r comisiwn ar GOV.UK.

7.2 Beth yw rôl y comisiwn yn achos camreoli, camweinyddu neu risg i eiddo elusen?

Os yw camreoli, camweinyddu neu risg i'r eiddo a ddelir at ddibenion elusennau yn cael ei amau, gall y comisiwn gychwyn **ymchwiliad o dan adran 46 o'r ddeddf elusennau**.

Os yw elusen yn destun ymchwiliad adran 46 mae'r pŵer gan y comisiwn i benodi rheolwr dros dro o dan adran 76 o'r ddeddf elusennau (oni bai bod diddymwr eisoes wedi cael ei benodi). Ni ddylid drysu rhwng y sawl a benodwyd â derbynnydd gweinyddol wedi'i benodi er budd credydwr gwarantedig elusen boed o dan y ddeddf ansolfedd neu fel arall.

Gall rheolwr dros dro gael ei benodi drwy ddefnyddio pwerau'r comisiwn os ydym yn fodlon nad yw'r ymddiriedolwyr wedi gweithredu'n briodol, neu os yw'n teimlo fod risg i eiddo'r elusen. Mewn rhai achosion gellid gwneud y penodiad mewn cydweithrediad â'r ymddiriedolwyr.

Gall rheolwr dros dro gael ystod o gyfarwyddiadau gan y comisiwn ac fel rheol mae'n cyflawni rôl yr ymddiriedolwyr dros gyfnod ei benodiad. Gallai hyn gynnwys adolygu hyfywedd cyffredinol yr elusen.

Gall y comisiwn dderbyn cwynion hefyd am ymddiriedolwyr yr elusen neu'r ffordd y cafodd yr ansolfedd ei drin. Byddai'n ystyried cwynion o'r fath yn yr un ffordd â chwynion eraill am elusen.

7.3 Beth yw'r drefn i'w dilyn i ddileu elusen o'r gofrestr elusennau?

Mae dyletswydd gan ymddiriedolwyr i ddweud wrth y comisiwn pan fydd eu helusen wedi dirwyn i ben. O dan adran 34 o'r ddeddf elusennau mae dyletswydd ar y comisiwn i **ddileu elusennau** o'r gofrestr elusennau os ydynt yn peidio â bodoli neu'n peidio â gweithredu.

Cwmnïau elusennol

Byddai'r comisiwn yn disgwyl i'r diddymwr gydgyssylltu â nhw ynglŷn ag unrhyw ddogfennaeth sydd ei hangen i ddileu'r elusen o'i gofrestr pan gaiff ei ddiddymu. Yna byddai'n disgwyl i'r diddymwr eu hysbysu nhw pan fydd y diddymiad wedi'i gwblhau ac mae'r cwmni wedi cael ei ddiddymu o dan Ddeddf Cwmnïau 2006.

Elusennau anghorfforedig

Ymddiriedolwyr elusen fydd yn penderfynu dirwyn yr elusen i ben yn unol â'u dogfen lywodraethol, gan geisio cyngor proffesiynol priodol fel y bo angen.

Dylai'r holl asedau a rhwymedigaethau gael eu nodi. Dylai unrhyw asedau sy'n weddill ar ôl bodloni ceisiadau priodol y credydwy'r gael eu defnyddio gan yr ymddiriedolwyr yn unol â'r ddarpariaeth ddiddymu yn nogfen lywodraethol yr elusen. Os nad oes darpariaeth ddiddymu o'r fath dylent geisio cyngor gan y comisiwn.

Am wybodaeth bellach ar sut i ddileu elusen o'r gofrestr elusennau a chyrcu'r ffurflen ddileu ar-lein, gweler **Cau neu uno elusen**.

8. Termau technegol a ddefnyddir yn y canllaw hwn

Busnes gweithredol yw gallu sefydliad i weithredu yn y dyfodol agos.

Cronfeydd cyfyngedig yw cronfeydd sydd i'w defnyddio at ddibenion penodol, a bennwyd gan, er enghraifft, y rhoddwr, y rhoddwr grant neu delerau apêl gyhoeddus. Yn aml gall cronfeydd cyfyngedig gael eu gwario yn ôl disgrisiwn yr ymddiriedolwyr er mwyn hyrwyddo rhyw agwedd(au) ar ddibenion yr elusen, fel y pennwyd gan y rhoddwr, y rhoddwr grant neu delerau apêl. Ni all cronfeydd cyfyngedig gael eu gwario ar unrhyw ran arall o waith yr elusen.

Cronfeydd gwaddol yw cronfeydd a ddelir yn amodol ar ymddiriedolaethau penodol sy'n cael eu datgan gan y rhoddwyr. Gall cronfa waddol fod yn elusen yn ei rhinwedd ei hun neu'n ymddiriedolaeth arbennig elusen. Gall cronfa waddol fod yn wariadwy neu'n barhaol.

- gwaddol gwariadwy yw cronfa a all gael ei buddsoddi i gynhyrchu incwm

Yn dibynnu ar yr amodau sydd ynghlwm wrth y gwaddol a natur y gwaddol, bydd pŵer cyfreithiol gan yr ymddiriedolwyr i droi'r cyfan neu ran ohono yn gronfa incwm y gellir ei gwario. Mae cronfa waddol wariadwy yn wahanol i gronfa incwm gyffredin oherwydd nid oes unrhyw ofyniad gwirioneddol i wario'r cyfalaf at ddibenion yr elusen oni bai neu hyd nes bod yr ymddiriedolwyr yn penderfynu gwneud hynny.

- gwaddol parhaol yw cyfalaf sydd i'w ddefnyddio i gynhyrchu incwm i'r elusen nad oes modd ei wario fel incwm

Mae'n debygol y bydd y ddogfen sy'n cyfeirio sut y dylid dal yr eiddo yn mynnu y dylai'r cyfalaf gael ei fuddsoddi a dylai'r incwm o'r buddsoddiad gael ei ddefnyddio at ddibenion elusennol penodol. Hefyd gall gynnwys asedau cyfalaf y mae'n rhaid eu defnyddio at ddiben neu ddibenion penodol yr elusen. Mae enghreifftiau cyffredin o'r math hwn o waddol yn cynnwys neuaddau pentref, meysydd chwarae, tai, amgueddfeydd ac adeiladau hanesyddol.

Cronfeydd wrth gefn yw'r adnoddau sydd gan elusen, neu y gall elusen eu defnyddio i'w gwario ar unrhyw ddiben neu bob un o ddibenion yr elusen ar ôl iddi fodloni ei hymrwymiaadau a darparu ar gyfer ei gwariant arfaethedig arall.

Cwmni elusennol yw elusen sy'n gwmni a ffurfiwyd ac a gofrestrwyd o dan y ddeddf cwmnïau.

Deddf ansolfedd yw Deddf Ansolfedd 1986, fel y'i diwygiwyd gan Ddeddf Ansolfedd 2000 a Deddf Menter 2002.

Deddf elusennau yw Deddf Elusennau 2011.

Dogfen lywodraethol yw unrhyw ddogfen sy'n amlinellu dibenion yr elusen ac, fel arfer, y dull o'i gweinyddu. Gall fod yn weithred ymddiriedolaeth, yn gyfansoddiad, yn femorandwm ac erthyglau cymdeithasu, yn gynllun y comisiwn, yn drawsgludiad neu'n ewyllys.

Elusen anghorfforedig yw elusen sydd heb:

- ei ffurfio a'i chofrestru fel cwmni o dan Ddeddf Cwmnïau 2006
- ei ffurfio a'i chofrestru fel Cymdeithas Ddiwydiannol a Darbodus
- ei sefydlu gan Siarter Frenhinol neu Lythyron Patent
- ei chorffori gan statud

Is-gwmni masnachu yw unrhyw gwmni masnachu anelusennol, ym mherchnogaeth lwyr, neu mae'r mwyafrif ohono ym mherchnogaeth elusen i ymgymryd â gweithgareddau masnachu ar ran yr elusen gyda'r nod o godi arian mewn ffordd dreth-effeithlon.

Methdaliad yw'r drefn sydd ar gael i unigolion ansolfent - rhywun sydd ag asedau annigonol i dalu am eu dyledion a'u rhwymedigaethau. Mae asedau'r unigolyn sydd wedi mynd yn fethdalwr yn cael eu realeiddio a'u dosbarthu i'r rhai y mae angen arian iddynt.

Ymarferwr ansolfedd yw unigolyn awdurdodedig sy'n arbenigo mewn ansolfedd, cyfrifydd neu gyfreithiwr fel arfer.

Ymddiriedolwr daliannol: Mae ymddiriedolwyr daliannol yn unigolion a benodir i ddal eiddo'r elusen. Gallant weithredu dim ond ar gyfarwyddiadau cyfreithiol yr ymddiriedolwyr elusen ac yn unol ag unrhyw ddarpariaethau yn y ddogfen lywodraethol.

Mae ymddiriedolwr gwarchod yn gorfforaeth a benodwyd i warchod, yn hytrach na rheoli, eiddo'r ymddiriedolaeth. Nid yw ymddiriedolwr gwarchod yn ymddiriedolwr elusen.

Ymddiriedolwyr yw ymddiriedolwyr elusen. Ymddiriedolwyr elusen yw'r bobl sy'n gyfrifol am reoli gweinyddiad yr elusen yn gyffredinol yn unol â dogfen lywodraethol yr elusen. Yn nogfen lywodraethol yr elusen gellir eu galw'n ymddiriedolwyr, yn ymddiriedolwyr rheoli, yn aelodau pwyllgor neu'n llywodraethwyr, neu gellir cyfeirio atynt trwy ddefnyddio rhyw deitl arall. Cyfarwyddwyr cwmni elusennol yw'r ymddiriedolwyr elusen.